

Hugmyndir að framtíðarstjórnarskrá Íslands

Hvernig ætti sönn og réttlæt看leg stjórnarskrá að líta út til þess að allir séu sáttir og mannréttindi allra séu virt með lögum? Hér er sú hugmynd að þeirri stjórnarskrá lögð upp á þann hátt að allir eru virtir og enginn skilinn útundan, sú stjórnarskrá er um alla og fyrir.

I. Kafli Undirstöðusiðgæði

1. gr. Undirstöður og gildi (nýtt)

■ Íslensk þjóð er friðartákn framtíð þjóða með virðingu byggt á réttlætislögum.

□ Íslenska þjóðin er hornsteinninn sem mótar framtíðarsýn stjórnarskrár þessarar og þau lög sem mótask úr henni sem tryggir réttlæti og virðingu til allra er búa á Íslandi sem réttlætisfriðartákn til annarra þjóða.

2. gr. Grundvallar jafnræðisregla þjóðarinnar (áður 65. gr. og nýtt að hluta)

■ Allir eru jafnir lögum og skulu njóta sömu mannréttinda án tillits til kynferðis, trúarbragða, skoðana, þjóðernisuppruna, kynþáttar, litarháttar, fötlunar, kynhneigðar, aldurs, búsetu, efnahags, ætternis og stöðu að öðru leyti. Konur og karlar skulu njóta alls jafnréttis í hvívetna.

3. gr. Stjórnarform og siðgæði (nýtt)

■ Alþingi er eign Íslendinga sem löggjafari þjóðar sinnar, þeir sem eru ráðnir inn í það þing verða að fá samþykki þjóðarinnar að flestum lögum ef nauðsyn krefst af meirihluta þjóðar, með þessu er þjóðalmenningur að sporna löggjöfum og annarra valdhafa gegn drambæti, hroka, græðgi, valdspillingu, sérhagsmunum og óréttlæti gegn þjóðinni.

4. gr. Handhafar ríkisvalds og þjóðar (áður 2. gr. og nýtt)

■ Alþingi er löggjafarvaldið sem þjóðin leggur hugmyndir til sem Alþingi vinnur úr fyrir hönd þjóðar sinnar samkvæmt stjórnarskrá þessari.

□ Forseti Íslands, ráðherrar og önnur stjórnvöld fara með framkvæmdarvaldið samkvæmt stjórnarskrá þessari og öðrum landslögum.

□ Hæstiréttur Íslands og aðrir dómstólar fara með dómsvaldið til verndunar laga þeirra sem samín hafa verið samkvæmt túlkun og skilningi stjórnarskrár þessarar.

5. gr. Yfirráðasvæði ríkisins og þjóðareign á auðlindum (nýtt)

■ Íslenskt landsvæði er eitt friðhelgað og óskipt eyland.

□ Mörk íslenskrar landhelgi, lofthelgi og efnahagslögsögu skulu ákveðin með lögum.

□ Auðlindir náttúru Íslands eru þjóðareign þjóðarinnar sem ber að nýta, vernda og virða á sjálfbæran hátt til hagsbóta og hagnýtingar landsmönnum öllum.

□ Ríkið hefur eftirlit með meðferð og nýtingu auðlinda í umboði þjóðarinnar og getur heimt réttlæt看leg gjöld ef þess er þörf fyrir heimildir sem veittar eru til hagnýtingar. Heimildir til að nýta og vernda náttúruauðlindir, sem ekki eru háðar einkaeignarrétti, skulu aldrei leiða til eignarréttar eða óafturkallanlegs forræðis einkaaðila yfir þeim.

6. gr. Ríkisborgarar og þeirra réttindi (áður 66. gr. 1. mgr. og nýtt)

■ Enga má svipta íslenskum ríkisborgararétti sem öðlast hefur þann ríkisborgararétt eftir því sem nánar er mælt fyrir um í lögum. Með lögum má þó ákveða að einstaklingur missi þann rétt ef hann öðlast með samþykki sínu annað ríkisfang í öðru ríki.

□ En ef hann er Íslands uppallinn einstaklingur og flytur aftur til Íslands þá öðlast hann ríkisborgararétt sinn aftur tafarlaust án skerðinga og misréttis.

7. gr. Vernd íslenskrar tungu (nýtt)

■ Íslenska er þjóðtunga Íslands sem ríkisvaldið styður og verndar, sem og allir erlendir ríkisborgarar sem flytja til Íslands til langs tíma skulu læra út frá lögum.

II. Kafli Mannréttindi

8. gr. Persónufrelsi og réttindi (*áður 67. gr. og nýtt að hluta*)

■ Enga má svipta frelsi nema samkvæmt heimild í lögum.

- Hver sá sem hefur verið sviptur frelsi á rétt á að fá að vita tafarlaust um ástæður þess. Hvern þann sem er handtekinn vegna gruns um refsiverða háttsemi skal án undandráttar leiða fyrir dómara, með lögfræðing við hlið sér til varnar dómi. Sé hann ekki jafnskjótt látinn laus skal dómari, áður en sólarhringur er liðinn, ákveða með rökstuddum úrskurði hvort hann skuli sæta gæsluvarðhaldi. Gæsluvarðhaldi má aðeins beita fyrir sök sem þyngri refsing liggur við en fésekt eða varðhald. Með lögum skal tryggja rétt þess sem sætir gæsluvarðhaldi til að skjóta úrskurði um það til æðra dóms. Maður skal aldrei sæta gæsluvarðhaldi lengur en nauðsyn krefur, en telji dómari fært að láta hann lausan gegn tryggingu skal ákveða í dómsúrskurði hver hún eigi að vera.
- Hver sá sem er af öðrum ástæðum sviptur frelsi á rétt á að dómstóll kveði á um lögmæti þess svo fljótt sem verða má. Reynist frelsissvipting ólögmæt skal hann þegar látinn laus.
- Hafi maður verið sviptur frelsi að ósekju skal hann eiga rétt til skaðabóta.

9. gr. Ferðafrelsi og réttur erlendra innflytjenda o.fl. (*áður 66. gr. 2.–4. mgr.*)

■ Engum verður meinað að hverfa úr landi nema með ákvörðun dómara. Stöðva má þó brottför manns úr landi með lögmætri handtöku.

- Allir, sem dveljast löglega í landinu, skulu ráða búsetu sinni og vera frjálsir ferða sinna með þeim takmörkunum sem eru settar með lögum. Íslenskum ríkisborgara verður ekki meinað að koma til landsins né verður honum vísað úr landi.
- Með lögum skal skipað rétti útlendinga til að koma til landsins og dveljast hér, svo og fyrir hverjar sakir sé hægt að vísa þeim úr landi.

10. gr. Bann við pyndingum og nauðungarvinnu (*áður 68. gr.*)

■ Enga má beita pyndingum og ógnandi hótunum né annarri ómannúðlegri eða vanvirðandi meðferð eða refsingu.

- Nauðungarvinnu skal engum gert að leysa af hendi.

11. gr. Bann við refsingu án lagaheimildar (*áður 69. gr. og nýtt að hluta*)

■ Engum verður gert að sæta refsingu nema hann hafi gerst sekur um háttsemi sem var refsiverð samkvæmt lögum á þeim tíma þegar hún átti sér stað eða má fullkomlega jafna til slíkrar háttsemi. Viðurlög mega ekki verða þyngri en heimiluð voru í lögum þá er háttsemin átti sér stað, nema hann hafi framið alvarlegt brot gegn vilja fórnarlamb má þyngja dóminn teljist skaði fórnarlamb varanlegt og til ógnunar.

- Lög mega aldrei mæla fyrir um dauðarefsingu.

12. gr. Réttlát málsmeðferð fyrir dómi (*áður 70. gr.*)

■ Öllum ber réttur til að fá úrlausn um réttindi sín og skyldur eða um ákæru á hendur sér um refsiverða háttsemi með réttlátri málsmeðferð innan hæfilegs tíma fyrir óháðum og óhlutdrægum dómstóli. Dómþing skal háð í heyranda hljóði nema dómari ákveði annað lögum samkvæmt til að gæta velsæmis, allsherjarreglu, öryggis ríkisins eða hagsmuna málsaðila.

- Hver sá sem er borinn sökum um refsiverða háttsemi skal talinn saklaus þar til sekt hans hefur verið sönnuð.

13. gr. Friðhelgi einkalífs o.fl. (áður 71. gr.)

- Allir skulu njóta friðhelgi einkalífs, heimilis og fjölskyldu.
- Ekki má gera líkamsrannsókn eða leit á manni, leit í húsakynnum hans eða munum, nema samkvæmt dómsúrskurði eða sérstakri lagaheimild. Það sama á við um rannsókn á skjölum og póstsendingum, símtölum og öðrum fjarskiptum, svo og hvers konar sambærilega skerðingu á einkalífi manns.
- Þrátt fyrir ákvæði 1. mgr. má með sérstakri lagaheimild takmarka á annan hátt friðhelgi einkalífs, heimilis eða fjölskyldu ef brýna nauðsyn ber til vegna réttinda annarra.

14. gr. Trúfrelsi (áður 63. gr. og 1. og 2. mgr. 64. gr. Flyst úr VI. kafla um Þjóðkirkju)

- Allir eiga rétt á að stofna trúfélög og iðka trú sína í samræmi við sannfæringu hvers og eins. Þó má ekki kenna eða fremja neitt sem er gagnstætt góðu siðferði eða allsherjarreglu.
- Enginn má neins í missa af borgaralegum og þjóðlegum réttindum fyrir sakir trúarbragða sinna, né heldur má nokkur fyrir þá sök skorast undan almenntri þegnskyldu.
- Öllum er frjálst að standa utan trúfélaga. Enginn er skyldur til að inna af hendi persónuleg gjöld til trúfélags sem hann á ekki aðild að.

15. gr. Skoðana og tjáningarfrelsi (áður 73. gr.)

- Allir eru frjálsir skoðana sinna og sannfæringar.
- Hver maður á rétt á að láta í ljós hugsanir sínar, en ábyrgjast verður hann þær fyrir dómi. Ritskoðun og aðrar sambærilegar tálmanir á tjáningarfrelsi má aldrei í lög leiða.
- Öllum er frjálst að leita, taka við og miðla upplýsingum. Upplýsingar og gögn í vörslum stjórnvalda skulu vera aðgengileg almenningi.
- Tjáningarfrelsi má aðeins setja skorður með lögum í þágu allsherjarreglu eða öryggis ríkisins, til verndar heilsu eða siðgæði manna eða vegna réttinda eða mannorðs annarra, enda teljist þær nauðsynlegar og samrýmist lýðræðishefðum.

16. gr. Féлага- og fundafrelsi (áður 74. gr.)

- Rétt eiga menn á að stofna félög í sérhverjum löglegum tilgangi, þar með talin stjórnmalafélög og stéttarfélög, án þess að sækja um leyfi til þess. Félag má ekki leysa upp með ráðstöfun stjórnvalds. Banna má þó um sinn starfsemi félags sem er talið hafa ólöglegan tilgang, en höfða verður þá án ástæðulausrar tafar mál gegn því til að fá því slitið með dómi.
- Engan má skylda til aðildar að félagi. Með lögum má þó kveða á um slíka skyldu ef það er nauðsynlegt til að félag geti sinnt lögmæltu hlutverki vegna almannahagsmuna eða réttinda annarra.
- Rétt eiga menn á að safnast saman vopnlausir. Lögreglunni er heimilt að vera við almennar samkomur. Banna má mannfundi undir berum himni ef uggvænt þykir að af þeim leiði óspektir.

17. gr. Atvinnufrelsi almennings (áður 75. gr.)

- Öllum er frjálst að stunda þá atvinnu sem þeir kjósa. Þessu frelsi má þó setja skorður með lögum, enda krefjist almannahagsmunir þess.
- Í lögum skal kveða á um rétt manna til að semja um mannshæfandi starfskjör og önnur réttindi tengd vinnu.

18. gr. Réttur fatlaðra (nýtt)

- Öll réttindi fatlaðra skulu virt og betrumbætt með lögum.

19. gr. Réttur til aðstoðar og menntunar og vernd barna (áður 76. gr. og nýtt)

- Öllum, sem þess þurfa, skal tryggður í lögum réttur til aðstoðar vegna sjúkleika, örorku, elli, atvinnuleysis, örbirgðar og sambærilegra atvika.
- Öllum skal tryggður í lögum réttur til almennrar menntunar og fræðslu við sitt hæfi. Börnum skal tryggð í lögum sú vernd og umönnun sem velferð þeirra krefst. Virða ber rétt barna til ákvörðunar um eigin málefni í samræmi við þroska þeirra.

20. gr. Friðhelgi eignarrétta (áður 72. gr.)

■ Eignarrétturinn er friðhelgur. Engan má skylda til að láta af hendi eign sína nema almenningsþörf krefji. Þarf til þess lagafyrirmæli og komi fullt verð fyrir.

□ Með lögum má takmarka rétt erlendra aðila til að eiga fasteignaréttindi eða hlut í atvinnufyrirtæki hér á landi.

21. gr. Skattamál og bann við afturvirkni (áður 77. gr. og nýtt að hluta)

■ Mannsæmandi og réttlætanlegum skattamálum skal skipað með lögum. Ekki má fela stjórnvöldum ákvörðun um hvort leggja skuli á skatt, breyta honum eða afnema hann.

□ Ekki má afsala þjóðina og eignir hennar með skattlögum og enginn skattur verður lagður á nema heimild hafi verið fyrir honum í lögum þegar þau atvik urðu sem ráða skattskyldu.

22. gr. Umhverfi og virðing þess (nýtt)

■ Allir eiga rétt til heilnæms umhverfis og náttúru þar sem líffræðilegri fjölbreytni er viðhaldið eftir því sem nánar er ákveðið í lögum. Almennungi er heimilt að fara um landið í lögætum tilgangi en skal ganga vel um og virða náttúruna.

□ Réttur almennings til upplýsinga um ástand umhverfis og áhrif framkvæmda á það, svo og kostur á þátttöku í undirbúningi ákvarðana sem áhrif hafa á umhverfið, skal tryggður í lögum.

23. gr. Þjóðréttarsamningar um mannréttindi (nýtt)

■ Öllum handhöfum ríkisvalds ber að virða reglur um mannréttindi, sem bindandi eru fyrir ríkið að þjóðarétti, og tryggja framkvæmd þeirra og virkni eftir því sem samræmist hlutverki þeirra að lögum og valdmörkum.

III. Kafli**Kosningar til Alþingis og alþingismenn****24. gr. Þingmannafjöldi og kjördæmaskipan (áður 31. gr. og nýtt að hluta)**

■ Á Alþingi eiga sæti 55 þjóðkjörnir þingmenn, kosnir leynilegri hlutbundinni kosningu til fjögurra ára.

□ Kjördæmi skulu vera fæst sex en flest sjö. Mörk þeirra skulu ákveðin í lögum, en þó er heimilt að fela landskjörstjórn að ákveða kjördæmamörk í Reykjavík og nágrenni. Í hverju kjördæmi skulu vera minnst sex kjördæmissæti sem úthluta skal á grundvelli kosningaúrslita í kjördæminu. Fjöldi þingsæta í hverju kjördæmi skal að öðru leyti ákveðinn í lögum, sbr. þó 5. mgr.

□ Öðrum þingsætum en kjördæmissætum skal ráðstafa í kjördæmi og úthluta þeim til jöfnunar milli stjórnmalasamtaka þannig að hver samtök fái þingmannatölu í sem fyllstu samræmi við heildaratkvæðatölu sína. Þau stjórnmalasamtök koma þó ein til álita við úthlutun jöfnunarsæta sem hlotið hafa minnst fimm af hundraði af gildum atkvæðum á landinu öllu.

□ Ef kjósendur á kjörskrá að baki hverju þingsæti, að meðtöldum jöfnunarsætum, eru eftir alþingiskosningar helmingi færri í einu kjördæmi en einhverju öðru kjördæmi skal landskjörstjórn breyta fjölda þingsæta í kjördæmum í því skyni að draga úr þeim mun. Setja skal nánari fyrirmæli um þetta í lög.

□ Breytingar á kjördæmamörkum og tilhögun á úthlutun þingsæta, sem fyrir er mælt í lögum, verða aðeins gerðar með samþykki 2/3 atkvæða á Alþingi.

25. gr. Kosningarréttur til Alþingis (áður 33. gr.)

■ Kosningarrétt við kosningar til Alþingis hafa allir sem eru 18 ára eða eldri þegar kosning fer fram og hafa íslenskan ríkisborgararétt. Lögheimili á Íslandi, þegar kosning fer fram, er einnig skilyrði kosningarréttar, nema undantekningar frá þeirri reglu verði ákveðnar í lögum um kosningar til Alþingis.

□ Nánari reglur um alþingiskosningar skulu settar í kosningalög.

26. gr. Úrskurður um kjörgengi (áður 34. gr.)

■ Kjörgengur við kosningar til Alþingis er hver sá ríkisborgari sem kosningarétt á til þeirra og hefur óflekkað mannorð.

□ Hæstaréttardómarar eru þó ekki kjörgengir.

27. gr. Alþingiskosningar þingmanna (áður 45. gr.)

■ Reglulegar alþingiskosningar skulu fara fram eigi síðar en við lok kjörtímabils. Kjörtímabil er fjögur ár. Upphaf og lok kjörtímabils miðast við sama vikudag í mánuði, talið frá mánaðamótum, nema annað komi upp sem kallar eftir öðrum kosningum þá skal kosning hefjast aftur eftir lágmark 2–3 mánuði eftir kalli nýrra kosninga.

28. gr. Kjörgengi röðun þingismanna (áður 46. gr.)

■ Alþingi sker sjálft úr, hvort þingmenn þess séu löglega kosnir, svo og úr því, hvort þingmaður hafi misst kjörgengi.

29. gr. Drengskaparheit þingmanna (áður 47. gr.)

■ Sérhver nýr þingmaður skal vinna drengskaparheit að stjórnarskránni, þegar er kosning hans hefur verið tekin gild.

30. gr. Sjálfstæði í starfi (áður 48. gr.)

■ Alþingismenn eru eingöngu bundnir við sannfæringu sína og eigi við neinar reglur frá kjósendum sínum.

31. gr. Sérstakt hæfi þingmanna (nýtt)

■ Þingmanni er óheimilt að taka þátt í meðferð þingmáls sem varðar sérstaka hagsmuni hans eða honum nákomnum. Í lögum skal kveðið á um skyldu þingmanna til að veita upplýsingar um fjárhagslega hagsmuni sína.

32. gr. Takmörkun friðhelgi þingmanna (áður 49. gr. og nýtt að hluta)

■ Ekki má setja alþingismaðmann í gæsluvarðhald á meðan hann er við þingstörf eða höfða mál á hendur honum án samráðs dómstóla hafi hann verið staðinn að glæp eða alvarlegu lög- og stjórnarskrárbroti og skal hann þá láta tímabundið af störfum þar til sbr. 12. gr. stjórnarskrá þessari segir annað til um. En ef þingmaður ekki sekur má hann sitja aftur til þings. En finnst hann sekur, þá má hann ekki aftur sitja til þings og verður sbr. 11. gr. sæta sambærilegra saka samkvæmt stjórnarskrá þessari og öðrum lögum, og sá sem var kosinn á þing í kjörsókn næstur honum með flest atkvæða verður settur inn á hans stað í staðinn.

□ Enginn alþingismaður verður krafinn reikningsskapar utan þings fyrir það sem hann hefur sagt í þinginu nema með leyfi dómstóla.

33. gr. Fall eða missi kjörgengis (áður 50. gr. og nýtt að hluta)

■ Nú fellur þingmaður frá eða glatar mest kjörgengi, og missir hann þá rétt þann, er þingkosningin hafði veitt honum.

IV. Kafli

Alþingi

34. gr. Hlutverk Alþingis (nýtt)

■ Alþingi fer með löggjafarvald og fjárstjórnarvald ríkisins og hefur eftirlit með framkvæmdarvaldinu undir ströngu eftirliti þjóðarinnar sem nánar verður mælt um í stjórnarskrá þessari og öðrum lögum.

□ Ekki er hægt að fella úr gildi „undir ströngu eftirliti þjóðarinnar“ úr stjórnarskrá þessari sbr. ástæðna 2. gr. og tillitsemi sbr. 3. gr. stjórnarskrár þessarar nema með um 60% þjóðaratkvæða.

35. gr. Starfstími Alþingis (áður 71. gr. og nýtt að hluta)

■ Alþingi skal koma saman eigi síðar en tveimur vikum eftir alþingiskosningar.

□ Starfstíma Alþingis á hverju kjörtímabili skal skipta í löggjafarþing. Alþingi skal koma saman ár hvert á reglulegu löggjafarþingi sem hefst hinn fyrsta dag októbermánaðar eða næsta virkan dag ef helgidagur er og stendur til jafnlengdar næsta árs hafi kjörtímabilið ekki áður runnið út eða þing verið rofið. Með lögum skal nánar kveðið á um starfstíma Alþingis og reglubundin þinghlé.

36. gr. Samkomustaður þingmanna (áður 37. gr. og nýtt)

■ Samkomustaður Alþingis er jafnaðarlega í Reykjavík, en Alþingi getur ákveðið þegar sérstaklega er ástatt að koma saman á öðrum stað á Íslandi.

37. gr. Friðhelgi Alþingis (áður 36. gr. og nýtt að hluta)

■ Alþingi er friðheilagt. Enginn má raska friði þess né frelsi, nema brýn ástæða sé til með lögum, og þá með leyfi þingforseta.

38. gr. Þingforseti Alþingis (áður 52. gr. og nýtt)

■ Alþingi kýs sér þingforseta með 2/3 hluta atkvæða í upphafi hvers kjörtímabils og stýrir hann störfum þess. Þingforseti ber ábyrgð á rekstri Alþingis og hefur æðsta vald í stjórnsýslu þess.

39. gr. Varaforsetar Alþingis (nýtt)

■ Með þingforseta Alþingis starfa varaforsetar og mynda ásamt honum forsætisnefnd.

□ Alþingi kýs fjárlaganefnd, eftirlits- og stjórnskipunarnefnd og utanríkismálanefnd og aðrar fastanefndir til þess að fjalla um þingmál. Um störf þeirra skal mælt fyrir í lögum.

40. gr. Ein málstofa og opnir fundir (áður 32. gr. og 57. gr. og nýtt að hluta)

■ Alþingi starfar í einni málstofu.

□ Fundir Alþingis skulu haldnir í heyranda hljóði. Þó getur þingforseti lagt til eða þingmaður óskað þess, þegar ríkar ástæður eru til, að öllum utanþingsmönnum sé vísað á braut og sker þá þingið úr því hvort svo skuli gert og umræður fara fram í heyranda hljóði eða fyrir luktum dyrum.

□ Þingnefnd getur ákveðið að fundur hennar sé opinn almenningi.

41. gr. Þingsköp Alþingis (áður 58. gr.)

■ Þingsköp Alþingis skulu sett með lögum.

42. gr. Löggjafa sköpun frá Alþingi (nýtt)

■ Séu lög búin til frá Alþingi, skulu þau vera lesanleg öllum, því það telst réttindi þjóðar að lög séu auðlesanleg og skiljanleg.

43. gr. Frumkvæðisréttur Alþingismanna (nýtt)

■ Alþingismenn hafa rétt til að flytja frumvörp til laga, tillögur til ályktana og önnur mál.

Þetta eru helstu hugmyndirnar sem komnar eru að þeirri framtíðarstjórnarskrá sem betrubætt getur samfélagið í heild sinni. Það eru margar hugmyndir sem hægt væri að leggja fram, en restin af stjórnarskránni legg ég í hendur Stjórnlagaráðs og með mínu leyfi má Stjórnlagaráð nota þessar hugmyndir ef þær nýtast eitthvað til uppbyggingar nýrrar stjórnarskrár.

Kær kveðja frá ykkar einlæga vin,
Magnús Ragnar (Maggi Raggi).